

**ACTE D'INVESTIDURA DE
DOCTOR *HONORIS CAUSA* AL**

Dr. Francesc Vendrell i Vendrell

Diplomàtic, advocat i alt funcionari
de les Nacions Unides

SUMARI

1	Acta de nomenament del Dr. Francesc Vendrell i Vendrell com a doctor <i>honoris causa</i> de la Universitat Ramon Llull	5 Pàg.
2	Elogi dels mèrits del Dr. Francesc Vendrell a càrrec del Dr. Josep M. Carbonell, degà de la Facultat de Comunicació i Relacions Internacionals Blanquerna de la Universitat Ramon Llull	7 Pàg.
3	Discurs del Dr. Francesc Vendrell, diplomàtic, advocat i alt funcionari de les Nacions Unides	21 Pàg.
4	Discurs del Dr. Josep Maria Garrell, rector magnífic de la Universitat Ramon Llull	37 Pàg.

Edita: Universitat Ramon Llull

Rector: Dr. Josep Maria Garrell

Coordinació Editorial i Compaginació:
Gabinet de Comunicació i Relacions Institucionals

Disseny:
Anna Bohigas

Maquetació:
Silvia Philbrick

Impressió i Enquadernació:
Pressing, S. L.

Barcelona, juny de 2015

Dipòsit legal: B.16067-2015

1

**ACTA DE NOMENAMENT DEL
DR. FRANCESC VENDRELL I VENDRELL
com a doctor *honoris causa* de la
Universitat Ramon Llull**

La Junta de Govern de la Universitat Ramon Llull, a proposta de la Facultat de Comunicació i Relacions Internacionals Blanquerna-URL, en la sessió del 17 de juliol de 2014, va prendre l'acord de concedir el grau de doctor *honoris causa* de la Universitat Ramon Llull al Dr. Francesc Vendrell i Vendrell

2

**ELOGI DELS MÈRITS
DEL DR. FRANCESC VENDRELL
a càrrec del Dr. Josep M. Carbonell, degà
de la Facultat de Comunicació i Relacions
Internacionals Blanquerna de la
Universitat Ramon Llull**

Obertura

Vull agrair primer de tot l'honor que se'm fa d'atorgar-me la *laudatio* del professor Francesc Vendrell, a qui avui reconeixem en aquesta Universitat amb el doctorat *honoris causa*.

Repasaré, amb les limitacions d'una aproximació sintètica, una trajectòria que ens fa concloure no pas la justícia d'aquest acte, de sobres justificada, sinó la seva tardança, perquè els mèrits de qui avui tinc el goig de presentar-los són tan extraordinaris com longeus. I vull dir amb això que Francesc Vendrell no arriba ara al cim d'una carrera plena de reconeixements arreu del món sinó que ja fa molts anys que s'hi troba. Nosaltres, des de la Universitat Ramon Llull, si de cas subratllem, ratifiquem, tot allò que els països més influents i les organitzacions més importants del món ja han consignat.

Puc encetar el perfil biogràfic remarcant que Francesc Vendrell va néixer a Barcelona, l'any 1940, i que encara hi té residència, en aquesta, la seva ciutat, al barri de Sant Gervasi.

Però en la seva documentació oficial no hi amaga pas com a contacte possible l'adreça de les residències que consten anotades a Londres, no gaire lluny del Hyde Park, i a Nova York, entre el riu Hudson i el famós Central Park. Algú que viu entre dues capitals del món i Barcelona és algú que viu al món al mateix temps que continua sent d'aquí.

Catalans universals

Tot sovint, tal vegada perquè som un país petit, ens fa l'efecte que només adquirim una certa carta de naturalesa com a poble quan els nostres compatriotes assoleixen una coneixença que traspassa les fronteres de la nostra dimensió tan modesta.

D'aquí prové, segurament, l'aparent grandiloqüència de la manera que es va fer popular per referir-se a aquesta condició. En vam dir tots plegats "catalans universals" i vam contemplar, no sense un orgull legítim, que eren i són molts els nostres conciutadans que en el camps de les arts, les ciències i les lletres s'han guanyat un reconeixement ampli, de ressò internacional.

Al mateix temps, era inevitable dotar aquestes figures d'un caràcter representatiu. Ja que són les persones que el món coneix, que la seva excel·lència ens inspire. Com si sospiréssim per esdevenir de debò seguidors novicis de l'exemple que al món és un altaveu de la nostra existència i volguéssim exigir-nos que aquestes personalitats ens serveixin realment com un mirall, per aprendre a ser millors.

Doncs bé, Francesc Vendrell és un d'aquests "catalans universals" i representa, de veritat, sense artifici i sense que hàgim de recórrer a la hipèrbole, la vocació d'un tarannà secular que posa en primer terme les virtuts associades a la contenció i la sobrietat, la recerca de l'acord i l'entesa com a valor primordial de les relacions entre els éssers humans i les seves organitzacions, des dels grups representatius de totes les condicions fins als mateixos estats.

Dit d'aquesta manera pot aparèixer com una mera abstracció però tots sabem que la resolució de conflictes, la mediació, la creació de sistemes i procediments per resoldre la discòrdia, tenen a veure amb això que la història ha vinculat sovint amb l'experiència catalana.

No estic dient només que la vocació de "pacte" forma part inseparable de la nostra mirada sobre la cosa pública, perquè és sabut, sinó que miro de situar la figura de Francesc Vendrell en una tradició que és molt llarga.

Tradició diplomàtica catalana

Quan el país disposava d'institucions que li ho permetien, exercia les relacions exteriors d'acord amb la seva personalitat. Així, Jaume Alaric va ser un ambaixador del papa Climent IV a l'imperi del gran khan mongol Abaqa Khan, al segle XIII. De la mateixa manera, des de dins, per entendre'ns, Domènec Perera, acompanyat d'Antoni de Peguera i d'Aimeric, es reuní a Gènova l'any 1704 amb l'enviat de la reina Anna d'Anglaterra, Mitford Crowe, per acordar les bases del pacte anglo-català durant la Guerra de Successió.

Quan la situació ha estat diferent, un nombre molt destacat de catalans ha contribuït al progrés de la diplomàcia espanyola. Des de l'ambaixador a la Xina que va resoldre amb èxit, no fa pas tants anys, l'ocupació de l'ambaixada a Pequín per part de vint-i-cinc nord-coreans que demanaven asil polític i que, finalment, van ser traslladats a Seül, fins a aquells a qui la política va

empènyer cap a la representació diplomàtica, a París o a Moscou, o a la màxima responsabilitat d'organismes internacionals com ara la Unesco.

Si bé he evitat de pronunciar cap nom d'aquests contemporanis, com no se'ls ha escapat, perquè avui no fóra escaient, n'hi ha un que sí que vull expressament recordar. Amb una dedicació molt menor a aquest exercici, i aplaudit per part de tothom com el "Príncep dels Poetes", Josep Carner va treballar a diverses legacions i durant la Guerra Civil espanyola va ser un dels diplomàtics que es mantingué fidel a la legitimitat de la República.

Per als neòfits és un punt inextricable de quina manera la diplomàcia i la poesia es poden trobar però, si és així, i Carner així ens ho fa creure, podem dir que el doctor Francesc Vendrell hi ha excel·lit tant pel que fa a la mètrica com pel que es refereix a la semàntica.

Quan resseguim la seva trajectòria, d'una manera que per força no podrà ser exhaustiva, se'ns fa evident que cap selecció de l'elenc de mèrits, per acurada que fos, no podria mostrar l'autèntica dimensió d'aquest recorregut.

Alt diplomàtic de la pau

Ens hem de situar a l'Afganistan, per entendre-ho més bé, perquè és en aquell país devastat, dels anys posteriors a l'imperi del terror provocat per la intolerància, on Francesc Vendrell obté l'alta responsabilitat mai conferida abans a cap altre diplomàtic català. Allà on ja havia estat representant personal del secretari general i cap de la Missió Especial de les Nacions Unides, fou nomenat representant especial de la Unió Europea, entre els anys 2002 i 2008.

Tenia assignada la missió gegantina de contribuir a l'establiment d'un estat afganès democràtic, responsable i sostenible i, en virtut d'aquest exercici del seu càrrec, dedicava la seva atenció preferent a la seguretat i a l'estabilització, a la bona governança i, per tant, a les reformes necessàries en l'àmbit de la justícia i la seguretat, amb una cura particular dels assumptes relacionats amb els drets humans i la democratització.

Expressat amb aquesta contundència, que és com correspon a la descripció exacta de l'altíssim encàrrec que se li va fer, ens podria semblar més aviat una quimera, perquè pensar així és sovint una característica indissociable

del mateix tarannà nacional que ens fa capaços, justament, d'assumir aquestes quimeres. Si em perdonessin la broma, gairebé diria que de vegades sembla que els catalans ens agradi tractar amb dracs.

El drac, vull dir la tasca ingent que assumia Francesc Vendrell, tenia una forma concreta. S'havia d'encarar amb intel·ligència, amb el suport del seu equip d'assessors, amb coneixença de primera mà, gràcies als seus contactes regulars amb una gamma molt àmplia d'interlocutors afganesos.

Els seus informes per a l'Alt Representant i per a totes les capitals de la Unió comptaven amb els detalls propis d'un diplomàtic singular que es reuneix amb els ministres i caps de govern europeus, justament perquè abans s'ha reunit, fins i tot a les províncies més remotes i a les zones afectades per la violència, amb funcionaris de les institucions del país, amb ancians de la tribu, amb líders de la comunitat i amb activistes a favor dels drets humans i de partits polítics.

Aquesta disposició per al diàleg, que és un tret essencial d'algú a qui s'encomanen tals missions gegantines, per no tornar-ne a dir quimeres ni dracs, és l'abric de l'excel·lència, el mantell d'aquells que de debò transformen la realitat, fins i tot en les circumstàncies més difícils.

Però situar el focus en aquest aspecte, sens dubte noble i alhora magistral, ens faria apartar massa dels fets que constaten que aquest mantell, tan indispensable com es vulgui, troba la millor acomodació en una formació molt sòlida i en una carrera professional molt intensa, basada en la dedicació i l'aprenentatge.

La carrera diplomàtica del doctor Vendrell és una prova rotunda que l'ascensió en el grau de les responsabilitats en el marc internacional està vinculada als èxits de cada repte.

Una carrera dedicada a la mediació

Un resum apressat no pot oblidar, com a mínim, que va ser assessor especial del ministre espanyol d'Afers Exteriors durant la presidència d'Espanya de la UE.

Tampoc es pot obviar que durant prop de set anys va ser director de la divisió de l'Àsia i el Pacífic del Departament d'Assumptes Polítics de l'ONU. Al mateix temps, va assumir un seguit de tasques específiques que accentuen la seva especialització en la mediació i la resolució de conflictes.

Va participar, en representació del secretari general de les Nacions Unides, en el procés conduït a Timor Oriental, que es va resoldre amb un referèndum d'autodeterminació, el 30 d'agost de 1999.

Va ser enviat especial del secretari general a Cambodja, on va tenir cura de la Missió Especial per supervisar el retorn segur dels dirigents polítics que havien sortit del país a partir del juliol de 1997 i la plena represa de les activitats polítiques.

I havia estat enviat especial del secretari general a Papua Nova Guinea. Va contribuir a l'Oficina Política de les Nacions Unides en aquest país i abans ho havia fet a Myanmar. Entre els anys 1992 i 1993 va ser el principal conseller polític de l'enviat especial de l'ONU per a Haití.

Drets humans i democratització

La seva aportació ha estat molt destacada en dues matèries d'interès tan humà com universal: els Drets Humans i els processos de democratització. Aquest enfocament, i la seva reconeguda especialització, l'havien dut a una participació cada vegada més decisiva en un seguit de conflictes d'abast global que exigien solucions particulars, acordades i, per tant, fruit d'allò que al capdavall resulta primordial: les relacions humanes.

Només un talent dotat per a la comprensió dels punts de vista diversos garanteix la consecució d'objectius tan complexos com els que ha tocat sostenir a aquest altíssim diplomàtic.

Forjador de la pau

La seva experiència en conflictes com el de Nagorno-Karabakh, com a enviat especial del secretari general, s'ha de sumar a la que va

adquirir, en representació també del secretari general, en el Procés de Pau a l'Amèrica Central.

És així que, amb graus de representació del secretari general de les Nacions Unides diferents segons el cas, Francesc Vendrell ha estat entre els actors principals de les negociacions de pau de Guatemala, amb un projecte negociat d'acord en matèria de drets humans, en el procés de pau a El Salvador, des dels acords inicials sobre drets humans fins la creació de la Comissió de la Veritat de les Nacions Unides, i en les negociacions de pau a Nicaragua.

Ja havia deixat un rastre notable de la seva extraordinària disposició i capacitat quan va tenir l'ocasió d'aportar la seva veu rigorosa a Cuba, a Namíbia o a Xile, en anys precedents.

Només amb aquests exemples n'hi ha prou per no tenir cap dubte sobre la intensitat de la dedicació, sobre l'abast dels reptes i sobre l'índex tan fenomenal de resultats encoratjadors, perquè els resultats, tan provisionals com la realitat política mundial, són la millor carta de presentació quan es tracta de resoldre problemes.

Francesc Vendrell compta encara amb un altre mèrit, indestruïble dels èxits diplomàtics.

Docència per convicció

És algú convençut que l'educació és l'arrel de l'arbre i ha contribuït amb encert a la difusió del coneixement en les matèries en què la seva expertesa l'ha fet savi.

Fa molts anys, va tenir l'oportunitat d'impulsar un programa de les Nacions Unides per a l'ensenyament, l'estudi i la difusió del dret internacional, amb la voluntat que aquesta matèria tingués una comprensió més estesa.

Actualment és professor adjunt de Relacions Internacionals a la Universitat John Hopkins a Bolonya i professor visitant a la London School of Economics. L'experiència que ha aplegat al llarg dels anys, l'ha compartida mitjançant la docència als centres educatius més importants en les matèries que l'han ocupat.

Així, ha estat professor visitant a la Woodrow Wilson de la Universitat de Princeton, professor de Dret Constitucional de la Universitat de Papua Nova Guinea, director d'estudis a l'Acadèmia de La Haia de Dret Internacional i professor adjunt a la Universitat de Yale i la Universitat de Rutgers, a la facultat de dret, que és la més antiga de New Jersey.

La seva formació es va iniciar a la seva ciutat, on es va llicenciar en dret per la Universitat de Barcelona. Va continuar estudiant al King's College de Londres i es va graduar en història moderna a la Universitat de Cambridge.

L'any 1968 va ingressar al cos diplomàtic de l'ONU, on fou nomenat cap dels serveis de documentació del Secretariat General per a Europa i Amèrica del 1987 a 1992. Des d'aquesta institució, la més important d'abast mundial, va assumir una llarga llista de responsabilitats que fins aquí he intentat de resumir.

Assessor valuós

La vàlua de la seva expertesa en el dret internacional ha suscitat que se'l requerís, amb una presència activa, com a assessor de diversos organismes que confien en la seva opinió.

Col·labora amb una entitat, amb seu a Londres, que vol incidir en la mediació. I és membre del consell assessor d'una organització no governamental dedicada a informar amb precisió a partir d'una xarxa d'analistes experts sobre la situació a l'Afganistan.

Tal i com es presenta aquesta entitat, en la seva declaració d'intencions, fan servir una expressió que em sembla molt indicada: "El nostre objectiu", diuen, "és ser *bi-taraf* però no *bi-tafawut*, és a dir, imparcials, però no indiferents".

L'exercici de la diplomàcia, més encara quan s'aproxima a la mediació, exigeix al mateix temps saviesa i sensibilitat, intel·ligència i capacitat de comprensió, solidesa en l'experiència, per afavorir el bon criteri, i una immensa humanitat, per fer-ho possible.

Tot el que els he recordat fins ara demostra que en tots aquests aspectes ha brillat la feina extraordinària del doctor Vendrell. I el món així ho ha reconegut.

Servei al país

Els deia al principi que, quan ens trobem davant d'un compatriota que ha demostrat els seus mèrits al món, tendim a abassegar-lo amb la demanda que ens sigui també exemple i, com els deia, que esdevingui un mirall més o menys benevolent.

Doncs bé, aquí hem de reconèixer de seguida que Francesc Vendrell ha mantingut sempre amb dignitat el respecte pel seu país. La manera natural com ha inclòs la llengua catalana en els seus currículums oficials per tot el món és tan sols l'índex d'una actitud que ha tingut gestos molt més compromesos.

Només els n'esmentaré un parell, que em semblen significatius d'aquesta actitud de voluntat de retorn.

No va faltar a un encontre amb qui aleshores era conseller del govern català i va oferir el seu parer favorable quan es va crear l'Institut de la Pau. Més recentment, i amb el govern actual, ha aportat el seu coneixement per al debat d'àmbit internacional que hauria de permetre dilucidar de quina manera podrà el nostre país expressar la seva voluntat, sigui aquesta la que sigui i sense que ara i aquí n'haguem de prejudicar cap resultat.

Sense entrar, per tant, en el terreny de les opinions particulars de cadascú sobre aquesta qüestió, totes respectables, em sembla important subratllar la seva participació en taules rodones d'experts en indrets tan poc susceptibles a la simple "politització", entesa ara en el seu pitjor sentit, com les universitats George Washington i Princeton. En aquestes dues compareixences, i també en la que va fer a la Universitat de Lisboa, hi havia entre els organitzadors el Consell de Diplomàcia Pública de Catalunya, més conegut com a "Diplocat".

Val la pena anotar aquest compromís, com els deia ara mateix, per dues raons. En primer lloc, perquè demostra un desig d'implicació, des de l'expertesa, en un procés que més enllà de la frontera pirinenca segurament no aixeca gaires passions. Hauria estat tan còmoda com legítima una renúncia a aquesta participació, probablement requerida des de l'administració. És a dir, que l'afany d'ajudar ha superat el temor de qualsevol repercussió que pogués ser un punt negativa.

I, en segon lloc, em sembla destacable per la capacitat de saber "tornar a casa" amb el llegat aplegat durant tota la vida lluny de la pàtria. En el llenguatge popular, que potser ressoni estrany en aquests murs, sentim a dir allò de "rodar el

món i tornar al Born". Hi veig un principi de saviesa generosa que hem d'atendre amb agraïment.

En les entrevistes que li han fet els mitjans de comunicació catalans, interessats de manera comprensible per la seva opinió sobre l'actualitat del nostre país, s'ha referit sempre, sense afalacs banals, a la dificultat d'un canvi substancial en les jurisdiccions, però al mateix temps no ha amagat, tot al contrari, la seva convicció que s'haurà d'acordar una solució, com tantes vegades ha impulsat ell mateix arreu del món, que sigui plenament democràtica i que permeti als ciutadans decidir en unes urnes.

Més enllà de les preferències de cadascú, la voluntat de votar una solució ja ha esdevingut un pensament molt ampli. En aquest sentit, són d'interès les paraules de Francesc Vendrell sobre la seva confiança que, en algun moment, potser la mateixa Unió Europea pugui desplegar els seus bons oficis entre Barcelona i Madrid.

No pretenia amb aquestes paraules anticipar cap esdeveniment. Volia, i espero que així s'hagi entès, posar de relleu que Francesc Vendrell, tot al contrari de cap retirada induïda per la data de naixement, és una persona activa, compromesa amb la contemporaneïtat, amb veu experta que farem bé d'escoltar per aprendre a ser millors, perquè ja ens ha quedat clar que allò que diu ens ha d'importar.

Cloenda

Confio haver estat capaç de resumir una trajectòria tan dilatada i àmplia amb els mèrits més destacats, tant en l'exercici de càrrecs d'altíssima responsabilitat com en la docència i la vocació de servei a la comunitat internacional i, també, a la més íntima i propera comunitat que configuren, que configurem, els seus compatriotes.

Per tot això, Francesc Vendrell ha rebut honors diversos, a l'Afganistan, a Itàlia i a d'altres països i, també, a Catalunya, on ha estat distingit amb la Creu de Sant Jordi. Avui, és ell qui ens fa a nosaltres l'honor d'acceptar aquest doctorat i l'abracem en l'acollida.

Però no vull acabar aquest insuficient elogi dels mèrits sense una referència que potser s'escaparà una mica dels afers estrictament acadèmics

però que em sembla una síntesi molt entenedora dels motius que expliquen la celebració d'aquest acte.

La concòrdia és fràgil, ja ho sabem. No els voldria semblar pessimista si amb realisme els recordo aquell advertiment de Ciceró quan es preguntava: "Quina casa és tan sòlida, quina ciutat tan ferma, que no pugui esser capgirada de soca-rel, pels odis i les dissensions?".

La pau és una paraula molt delicada. Quan se la segresta en un eslògan, el seu significat profund sol patir sotragades llastimoses.

La pau, aquest bé tan preuat, es construeix amb pactes i es rubrica amb firmes, s'acorda amb documents i en reunions, es basteix amb el diàleg, s'aconsegueix amb coneixement i s'obté de la mà serena i ferma de persones com a qui avui reconeixem.

El que els vull dir és que la pau té noms i cognoms.

Quan diguem aquesta paraula, a Catalunya, tinguem present sempre l'exemple i el mestratge del doctor Francesc Vendrell.

Moltes gràcies,

Dr. Josep M. Carbonell,
Degà de la Facultat de Comunicació i Relacions Internacionals Blanquerna de la
Universitat Ramon Llull

3

**DISCURS DEL DR. FRANCESC VENDRELL,
diplomàtic, advocat i alt funcionari
de les Nacions Unides**

La funció de les terceres parts en la negociació i l'execució d'acords intraestats: una aproximació basada en l'experiència d'intervenció de l'ONU en conflictes intraestats

1. Conflictes intraestats

Dels 110 conflictes que s'han produït des de la creació de l'Organització de les Nacions Unides (ONU), a tot estirar un 10% han estat conflictes interestats, mentre que, a grans trets, el 90% han estat intraestats. En els meus 34 anys d'experiència treballant a l'ONU, he intervingut en conflictes interns de naturalesa molt diversa. Aquesta participació potser s'explica pels meus orígens i per l'interès que professo per l'àmbit dels drets humans i l'autodeterminació, però també reflecteix la implicació cada cop més forta de l'ONU en conflictes intraestats.

Els conflictes interns que pot tenir un estat se solen classificar en dues categories. El primer grup són els conflictes que causa la monopolització del poder en mans d'unes elits no supervisades, ja siguin l'exèrcit, terratinents o qualsevol altre grup, i la posterior denegació de la participació política a col·lectius amplis o específics de la població. Sol ser el cas de les dictadures o dels indrets on, com acostuma a passar a l'Àfrica, un cap d'estat en exercici manipula la constitució per continuar governant més enllà del mandat que la llei estipula per al seu càrrec. Normalment en aquestes situacions es produeixen violacions greus i generalitzades de drets humans, tant civils com polítics, però també de drets socials i econòmics. Aquestes van ser les arrels del conflicte en països com Sud-àfrica durant l'apartheid, però també El Salvador i Guatemala a les dècades dels 1960 i 1970 i 1980 i, més endavant, Haití, després que el president Aristide fos derrocat per l'exèrcit a finals de 1991, transcorregut un temps des de la seva popular elecció a les urnes. En aquests conflictes és on

l'ONU, però també altres organismes internacionals, han pogut contribuir de manera important a la seva resolució. I no sorprendrà a ningú que la solució hagi passat per negociar l'obertura de l'espai polític del país en qüestió.

Una segona categoria de conflictes interns d'un país tenen a veure amb les exigències d'autogovern, d'autonomia o fins i tot d'independència d'un col·lectiu definit, normalment majoritari dins d'una àrea determinada d'un estat reconegut. Aquestes demandes poden fonamentar-se en greuges històrics patits per causa de la majoria restant, sentiments de singularitat basats en una llengua, una etnicitat o una religió comunes, diferents de la de la població majoritària de l'estat on viuen. Aquesta segona categoria de conflictes costen molt més de resoldre i l'ONU, o altres actors externs, només en comptades ocasions han pogut intervenir-hi i prestar-los ajut de cara a negociar una solució. Això s'explica perquè els governs encara es mostren menys predisposats que en els casos de la primera categoria a acceptar aquest paper de mediador de l'ONU, ja sigui a través d'un organisme intergovernamental, com ara el Consell de Seguretat o l'Assemblea General, bé per mitjà del secretari general en l'exercici dels seus bons oficis, o amb l'ajut de qualsevol actor extern, perquè consideren que s'està qüestionant la seva sobirania i integritat territorial. Per descomptat, és innegable que una resolució del Consell de Seguretat o de l'Assemblea General que sol·liciti la intermediació del secretari general pot ser de gran ajuda per reforçar el paper del secretari general, però tampoc és imprescindible.

2. Principis contraposats de la Carta de les Nacions Unides que condicionen la intervenció de l'ONU en conflictes intraestats

En aquesta segona categoria de conflictes interns acostumen a esgrimir-se dos principis de la Carta de les Nacions Unides que es contraposen: el principi de l'autodeterminació i el de la integritat territorial. En aquest sentit, cal deixar clar que la Carta de les Nacions Unides no consagra cap dret a l'autodeterminació, tot i que l'esmenta com a principi als articles 1 i 55. Pel que fa a la integritat territorial, apareix definida com un dret a l'article 2(4) del mateix tractat constitutiu.

En la major part de casos on l'ONU ha intervingut en qüestions d'autodeterminació, es tractava de territoris en fideïcomís o Territoris No Autònoms (TNA), als quals es va concedir el dret a l'autodeterminació i la independència mitjançant la Declaració sobre la concessió de la independència

als països i els pobles colonials de 1960, recollida a la Resolució 1514 (XV) de l'Assemblea General. La definició del que s'entén per un TNA va aparèixer poc després, a la Resolució 1541 (XV). De tota manera, a la pràctica, la decisió sobre la incorporació d'un territori a la llista oficial de TNA ha estat a les mans del Comitè Especial de Descolonització, conegut sovint com a Comitè dels 24. Els membres d'aquest comitè, a diferència de com es regeixen la gran majoria d'òrgans de l'ONU, no es renova periòdicament, sinó que els estats membres en formen part tant de temps com vulguin.

Val a dir que, quan es va aprovar la Resolució 1514, va haver-hi determinats governs que van aconseguir encabir una disposició al paràgraf 6 que diu el següent: "qualsevol intent de vulnerar de manera parcial o total la unitat nacional i la integritat territorial d'un estat és incompatible amb les finalitats i els principis de la Carta de les Nacions Unides". Aquest afegit, sumat a la definició de territori no autònom que incorporava la Resolució 1541, va comportar, en primer lloc, la creació del principi conegut com a "doctrina de l'aigua blava" o "aigua salada", segons el qual un territori no es considera "colonial" si és fronterer geogràficament a la potència de la metròpoli corresponent. Per tant, per exemple, les repúbliques asiàtiques de l'antiga URSS mai no van ser considerades no autònomes, ja que formaven un continuïum territorial amb Rússia, mentre que els territoris d'ultramar de Portugal sí que van ser inclosos a la llista, malgrat que, segons la constitució lusitana d'aquella època, es consideraven "províncies" d'ultramar amb els mateixos drets que la metròpoli.

Cada cop més, el paràgraf 6 de la Resolució 1514 va ser interpretat pel Comitè i l'Assemblea General com un qüestionament del dret a l'autodeterminació del poble d'un TNA, si aquell territori era objecte de reivindicacions històriques per part d'un estat limítrof o veí. Els casos de Gibraltar, reclamat per Espanya, o les Falklands/Malvines, per l'Argentina, en són exemples clàssics. Normalment en aquests casos, malgrat que el comitè no ha exigit necessàriament que els territoris siguin retornats a l'estat demandant, sí que ha sol·licitat que la potència colonial i l'estat demandant entaulin negociacions per tal de resoldre la seva disputa. Ara bé, la disposició de l'article 6 també s'ha entès com una referència a la integritat territorial del TNA en si i la santedat de les seves fronteres, tal com les defineix la potència colonial. Per tant, el Comitè sempre ha observat amb recel les peticions dels habitants d'una part d'un TNA per exercir el seu propi dret a l'autodeterminació. En trobem molts exemples al llarg dels anys: Barotselàndia respecte a Zàmbia, Buganda respecte a Uganda o Anguilla respecte a Saint Christopher i Nevis (malgrat que una rebel·lió local va fer que el Regne Unit separés Anguilla de les altres dues

illes abans que Saint Christopher aconseguís la independència). Així doncs, quan el 1972 els habitants de Bougainville van enviar la seva petició al Comitè dels 24 de l'ONU invocant el seu dret a l'autodeterminació, se'ls va denegar fermament que tinguessin aquest dret, ja que formaven part del Territori en Fideïcomís de Nova Guinea, administrat per Austràlia. (En realitat, Austràlia administrava Nova Guinea i Papua, que tècnicament era un territori dependent d'Austràlia, com una sola unitat, i tots dos territoris amalgamats es van independitzar com a Papua Nova Guinea l'agost de 1975). Un altre efecte curiós d'aquesta interpretació ha estat que, com que França havia dividit administrativament l'Àfrica Occidental i la Central en catorze territoris diferenciats, cadascun d'ells va erigir-se com a estat independent el 1960, amb una població combinada més petita que la de Nigèria, mentre que aquesta, d'acord amb la tradició britànica de constituir federacions, va acabar conformant un únic estat independent.

Si bé se sol culpar el colonialisme de molts dels conflictes que han esclatat d'ençà de 1945, sovint la causa immediata ha estat que els processos de descolonització es van dur a terme amb precipitació. Alguns exemples coneguts són els conflictes d'Israel i Palestina, el Caixmir, Bangladesh, el Sàhara Occidental, Timor Oriental o les guerres civils que van afligir durant anys Angola i Moçambic.

3. La intervenció de l'ONU en disputes inter- o intraestatals causades per qüestions d'autodeterminació

Com hem apuntat abans, la xifra de disputes relacionades amb l'exercici del dret a l'autodeterminació en què hagi participat l'ONU és relativament baixa, però encara és més reduïda quan el conflicte és estrictament intern. Hi ha conflictes, com els que trobem a Xipre, el Caixmir, Bòsnia o l'Orient Mitjà, que tenen un component d'autodeterminació, però a més podríem dir que són interestatals, a grans trets. El cas poc conegut de Bahrain és un exemple interessant de l'aplicació satisfactòria de la diplomàcia silenciosa i preventiva del secretari general. En aquell cas, el secretari general va convèncer l'Iran a la callada perquè renunciés a les seves reivindicacions respecte a Bahrain la nit abans que s'independitzés de la Gran Bretanya el 1970. No cal dir que la solució va ser més fàcil d'assolir perquè en aquella època Bahrain ja no era sota el domini de l'Iran.

Tres dels casos d'autodeterminació en què el secretari general ha intervingut tenen a veure amb territoris que apareixen a la llista oficial de TNA.

El primer va ser Nova Guinea Occidental, una colònia holandesa reclamada per Indonèsia un cop independitzada el 1949, amb l'argument que abans de 1940 pertanyia administrativament a les Índies Orientals Holandeses i, per tant, des de la perspectiva indonèsia, el seu poble no ostentava cap dret particular d'autodeterminació, sinó que calia considerar-la una de les excepcions esmentades que recollia el paràgraf 6 de la Resolució 1514 (XV). Arran d'importantes pressions dels Estats Units, el 1962 els Països Baixos van acordar cedir el control de Nova Guinea Occidental a Indonèsia, amb la condició que al cap d'uns anys es convoqués un "acte de lliure expressió" sota els auspicis de l'ONU per tal d'escatir la voluntat de la població. En el que es considera un dels capítols menys honrosos de la història de les Nacions Unides, la Secretaria General va acabar sucumbint a les pressions d'Indonèsia i va acceptar que el 1969 s'organitzés un "acte de lliure elecció", però no per mitjà del sacrosant principi del sufragi universal, sinó demanant l'opinió a membres dels consells de districte designats per Indonèsia que, sense que fos cap sorpresa per a ningú, van mostrar-se favorables a la unió amb Indonèsia. L'Assemblea General va donar el seu suport a la "integració" de l'Irian Occidental (que és com es va rebatejar Nova Guinea Occidental) a Indonèsia el 1971.

El segon cas (en què el secretari general encara intervé a dia d'avui) és el Sàhara Occidental, una antiga colònia espanyola ocupada pel Marroc el 1975. El conflicte continua actiu, vint-i-cinc anys després que el Marroc i Algèria signessin un acord el 1990 per convocar un referèndum sota l'administració de l'ONU al territori en qüestió.

El tercer cas és Timor Oriental, on vaig participar molt de prop durant una bona colla d'anys fins a finals de 1999. Potser recordareu que Indonèsia va envair Timor Oriental el 10 de desembre de 1975, poc després que Henry Kissinger, llavors secretari d'estat nord-americà, marxés de Jakarta. Aquella acció va ser condemnada pel Consell de Seguretat, que va exigir la retirada de les forces indonèsies. No obstant això, quan Indonèsia s'hi va negar i va decidir formar una "Assemblea Popular" que va sol·licitar degudament la "integració" amb Indonèsia, aquesta va rebre el que en poques paraules va ser una estirada d'orelles. L'important, però, és que l'annexió no va ser reconeguda posteriorment i el territori va seguir considerant-se colònia portuguesa fins a 1999. Portugal, immersa en una revolució tant a la mare pàtria com a les seves colònies africanes, no estava preparada per reaccionar com ho va fer el Regne Unit quan la junta militar argentina va envair les Malvines el 1982 o com ho va fer el Consell de Seguretat de l'ONU quan Saddam Hussein va ocupar Kuwait el 1990. Amb el pas dels anys, dins el Consell de Seguretat i l'Assemblea General l'oposició a una ocupació indonèsia continuada, causant de la mort

de més de cent mil timoresos, va anar minvant. Això va ser degut a una barreja de factors, entre els quals la guerra freda o el ferri anticomunisme del règim de Suharto, el pes d'Indonèsia, la seva inscripció al Moviment de Països No Alineats i a l'Organització de la Conferència Islàmica (OCI), sumat a l'aïllament geogràfic i la insignificança política de Timor Oriental. Tant és així que van pressuposar que, a mesura que passés el temps, el suport a la independència entre els sis-cents mil habitants del territori aniria a la baixa. Va ser el 1982, precisament quan l'Assemblea General semblava dividida salomònicament pel que feia al futur de Timor Oriental, que va intervenir-hi el secretari general Javier Pérez de Cuéllar oferint-los els seus bons oficis per resoldre la disputa. La seva intermediació va ser acceptada tant per Indonèsia com per Portugal, que formalment era l'altre bàndol del conflicte, ja que Indonèsia sempre va defensar que la disputa la tenia amb Portugal, perquè els habitants de Timor Oriental ja havien expressat el seu parer el 1976. A la pràctica, però, els timoresos orientals independentistes van ser informats en tot moment per Portugal i, des que jo vaig intervenir en la mediació des de principis de 1992, també per la Secretaria General.

Tenint en compte el precedent de Nova Guinea Occidental, la prioritat que ens vam marcar juntament amb els meus bons companys de la Secretaria va ser evitar pactar un mal acord a Timor Oriental, atès que en aquella època no es reunien les condicions perquè la població pogués expressar lliurement la seva voluntat. Val a dir també que, tal com jo entenc la funció d'un mediador, sobretot quan representa les Nacions Unides, no té per què passar per una solució a mig camí que suposi un equilibri entre les exigències de tots dos bàndols. L'objectiu és pactar una resolució que sigui justa, perquè és l'única solució que perdurarà. Si un actor extern o un organisme internacional intervé en la mediació d'un conflicte, la regla d'or hauria de ser que val més no arribar a cap solució que pactar-ne una de dolenta o d'injusta.

4. L'acceptació dels governs quan hi intervé un actor extern

Sovint els governs no estan disposats a acceptar que l'ONU o cap altre organisme intergovernamental s'involucri en la resolució de les seves disputes internes. Un motiu és la por del govern a la internacionalització. Els governs temen que la implicació d'aquest actor extern enforteixi la posició del bàndol contrari. Això no val únicament per a disputes relacionades amb l'autodeterminació, sinó també per a altres menes de conflictes interns. A més a més, els altres estats solen mostrar-se reticents a pressionar el govern d'un

país perquè accepti la mediació de l'ONU o de qualsevol altre actor extern per resoldre els conflictes propis. I com més fort sigui el govern central i més gran el seu pes en l'esfera internacional, més costa que accepti la presència d'un tercer com a mediador. Un altre motiu pel qual els governs acostumen a mostrar reticència davant la negociació de demandes d'autogovern és el que en podríem dir l'"efecte dominó". Aquest va ser un dels factors a Papua Nova Guinea i, encara més, a Indonèsia. Aquests governs tenien por que, si concedien autonomia o la independència a una part del "seu" territori, això provocaria una espiral de demandes d'altres col·lectius del mateix estat. Si bé moltes vegades aquest recel té fonament, no és així en tots els casos, però és una eina útil per buscar suports i negar-se a acceptar la intermediació de tercers.

Els governs són més propensos a acceptar una mediació externa quan el conflicte ha arribat a un punt mort perjudicial per a tots dos bàndols, és a dir, quan tant ells com les altres parts del conflicte s'adonen que la solució no passa per la via militar. Per desgràcia, sovint l'ONU ha estat massa lenta a l'hora de proposar-se activament com a medidora en aquesta fase clau dels conflictes. Segurament és per això que governs com el de Noruega, algunes organitzacions regionals o subregionals o, fins i tot, determinades ONG, s'impliquen cada cop més en la mediació de disputes intraestatals, en comptes d'assumir aquest paper l'ONU.

La pressió exercida per altres governs amics en el moment adequat perquè s'accepti la intervenció d'un actor extern pot ser de gran utilitat. Va ser el cas de Bougainville, on la implicació de l'ONU va ser facilitada per Austràlia i Nova Zelanda, cosa que va encoratjar el govern de Papua Nova Guinea (PNG) a acceptar-la.

L'acceptació de la intervenció de tercers també és més fàcil si les parts ja coneixen la persona que amb tota probabilitat serà designada medidora o assessora. En el cas de PNG, va ser relativament més senzill que hi intervingués l'ONU a causa de les relacions personals que havia forjat jo prèviament amb els representants de Bougainville i amb destacats membres del govern de PNG, que en alguns casos es remuntaven a l'època en què vaig ser professor de dret constitucional a la Universitat de Papua Nova Guinea. Aquesta relació personal va fer més fàcils els meus intents de convèncer el govern de PNG que donar el seu vistiplau perquè s'hi impliquessin les Nacions Unides no comportaria la dissolució ni la fragmentació del país.

Una via molt útil perquè l'ONU acabi mediant en la resolució d'un conflicte és que el personal del Departament d'Afers Polítics de l'ONU dugui a terme visites periòdiques a la regió o país designat perquè es familiaritzin amb la situació i tinguin la possibilitat de parlar amb càrrecs del govern, parlamentaris i la societat civil, i guanyar-se la seva confiança.

Les crides perquè es produeixi una intervenció de l'ONU acostumen a tenir lloc arran d'algun incident de notorietat pública on s'hagi vessat sang o s'hagi declarat una guerra civil. És el moment en què l'opinió pública i els governs es desperten. La massacre del cementiri de Santa Cruz de 1991 a Timor Oriental va despertar, si més no temporalment, l'opinió pública internacional, sobretot a Austràlia i a Portugal, on va augmentar la pressió pública sobre els respectius governs. Malauradament, en conflictes menys mediàtics costa molt més que les Nacions Unides hi intervinguin. Un conflicte centrat en reivindicacions contraposades sobre el mateix territori per part de dos o més estats té naturalesa de conflicte interestatal, com va passar amb Timor Oriental o el Sàhara Occidental, cosa que hi fa més fàcil la intervenció de l'ONU.

Un canvi de govern, la caiguda d'un règim o la dissolució d'un estat, com en el cas de la Unió Soviètica o l'antiga Iugoslàvia, també suposen una finestra d'oportunitat perquè hi intervingui un actor extern. Un canvi de règim acostuma a comportar un període de replantejaments o d'idees noves per part de les autoritats acabades de formar. És el que va succeir a Portugal després de la Revolució dels Clavells, a Espanya després de la mort de Franco o a Indonèsia després de la caiguda de Suharto.

És improbable que aquest període d'incertesa perduri indefinidament. El grau d'autogovern que van aconseguir bascos i catalans durant l'elaboració de la nova Constitució de 1978 va comptar amb l'avantatge que, tant en temps de dictadura com durant la transició, es va produir una col·laboració entre els defensors de la democràcia i els de l'autonomia regional. L'ONU va aconseguir desencallar la situació a Timor Oriental quan l'enderrocament de Suharto va obrir un període de replantejament per als seus successors i quan els defensors de la democràcia a Indonèsia van creure que compartien un vincle amb els nacionalistes de Timor Oriental. El més probable era que aquella finestra d'oportunitat es tanqués aviat, així que a les Nacions Unides vam haver d'actuar amb celeritat per aconseguir que Indonèsia acceptés la celebració d'una consulta popular (dit d'una altra manera, un referèndum) per als habitants de Timor Oriental, un premi que feia 24 anys que ens defugia.

5. Mediació, bons oficis, assessorament i negociació

Un cop s'ha acceptat que s'involucri un tercer en un conflicte, val més actuar amb humilitat pel que fa a la funció que cadascú té assignada i no empantanegar-se amb la nomenclatura. Per exemple, "mediació" és un terme amenaçador per als governs, i fins i tot per al bàndol que no és el govern, per la implicació, temuda per alguns, que el mediador pugui arrogar-se el dret d'imposar una solució, en cas que les parts no arribin a un acord durant les negociacions. Facilitació, bons oficis, assessorament, o fins i tot observació són termes més fàcils d'acceptar i sovint donen el mateix fruit que la mediació.

Suposo que en els meus anys de participació en la resolució de disputes, a dreta llei, no he mediat mai. He negociat, però mai no m'he sentit obligat a mostrar-me equidistant entre tots dos bàndols. En el cas de Timor Oriental, per exemple, l'equidistància entre Portugal i Indonèsia i entre Indonèsia i els timoresos hauria comportat permetre que Indonèsia s'annexés Timor Oriental a desgrat de la voluntat dels seus habitants.

La majoria de negociacions intraestats es caracteritzen per l'asimetria entre les parts. Per tant, és impossible demanar a tots els implicats que ofereixin la mateixa quantitat o grau de concessions. El més habitual és que al principi del procés la majoria de concessions vinguin del bàndol del govern, ja que l'altre bàndol només té una o dues concessions importants a fer: normalment, posar fi a la lluita o la violència i acceptar desarmar-se. Es tracta de concessions importants per al bàndol no governamental que, si es fan massa aviat dins del procés, els poden deixar sense rocs a la faixa en estadis posteriors de les negociacions. Així doncs, de vegades a l'actor que no és el govern li convé posposar les concessions fins a les darreres fases de les negociacions. Això al govern no sempre li és fàcil d'acceptar i pot passar que els seus propis partidaris el critiquin perquè ofereix massa concessions unilaterals. Una sortida davant d'aquest dilema consisteix a acceptar, des de bon començament del procés de negociació, que qualsevol acord pactat es deixarà en suspens i que res no s'ha d'entendre com pactat ni executat fins que s'arribi a un acord general. És així com vam procedir, en línies generals, a El Salvador i Guatemala.

Sovint ens trobem que existeixen diversos actors externs en competència, per exemple l'ONU i un organisme regional o subregional, que ofereixen els seus bons oficis a les parts del conflicte. Jo sempre m'he mantingut ferm i he aconsellat a les parts que triïn un únic mediador, mai més d'un. En la meua experiència, dos galls en un galliner no canten bé. En general les parts donen preferència a un dels mediadors respecte de l'altre, cosa que sovint genera friccions entre els mateixos mediadors. Molt poques vegades un procés de mediació a quatre mans o més dona bons resultats.

És fonamental garantir la participació durant les negociacions de figures que a l'hora de la veritat puguin prendre decisions o, si més no, dels seus plenipotenciaris. Aquest punt és difícil de garantir en situacions en què qui ostenta aquesta capacitat per decretar són les forces armades, perquè aquestes sovint no són presents durant les negociacions, sinó que solen deixar-les en mans de civils. L'experiència ens demostra que és extremament difícil fer seure l'exèrcit a negociar, com va passar a Indonèsia o al Pakistan. A Guatemala, gràcies a les intel·ligents tàctiques negociadores dels guerrillers, l'exèrcit va participar en el procés de negociació, malgrat que la seva implicació no va garantir necessàriament que complissin els acords de pau signats el 1996. No obstant això, els responsables màxims, habitualment el cap de govern i els líders del bàndol no governamental, han de mostrar la seva implicació i acostumen a estar presents en el moment de rubricar l'acord definitiu.

Pel que fa a l'actor extern, és important que conegui i entengui la cultura de les respectives parts. Durant les Negociacions de Cairns sobre Bougainville del mes de desembre de 1995, un dels meus companys va veure amb molta impaciència el desenvolupament del procés, que era escrupolós en la manera de negociar dels melanesis i de vegades feia la sensació que no passava res, però en altres ocasions calia conversar amb tots els membres de les delegacions, que eren nombroses, del primer fins a l'últim. És important escoltar les parts, conèixer les seves explicacions dels fets i familiaritzar-se amb la història del conflicte sense refiar-se de la versió dels esdeveniments que doni cap dels bàndols, perquè tendeixen a ser incompletes, incorrectes o interessades.

6. Pastanagues, bastonades i grups d'amics

És evident que les pastanagues i les bastonades són eines molt útils que té al seu abast el negociador. Però quan el negociador és un enviat de les Nacions Unides poques vegades hi té accés. Dins del sistema de l'ONU, és molt complicat aconseguir que el PNUD (Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament) condicioni la seva assistència a un país segons quin sigui el progrés de les negociacions administrades pel mateix organisme. Com que l'enfocament del PNUD és independent, pot passar que l'enviat especial del secretari general rebi una desatenció per part del govern i, mentrestant, un alt funcionari del PNUD estigui dinant tranquil·lament amb el seu ministre d'Afers Exteriors sense que s'esmenti a la conversa la intransigència mostrada pel govern. Aquesta aparent manca de coordinació entre els ministeris i departaments d'Exteriors i d'Ajut Oficial al Desenvolupament també la trobem en el si dels governs, tot i que poques vegades al nivell que personalment he presenciat dins de l'ONU.

Una bona manera de reforçar la posició del negociador és convocar reunions amb donants, sobretot amb l'FMI i el Banc Mundial, per debatre la possible concessió de paquets d'ajuts en cas que les negociacions arribin a bon port.

Un altre instrument útil és la formació d'un grup d'amics del secretari general que es mostrin favorables a les missions de pau durant les negociacions. L'existència d'un grup d'amics també pot ajudar a reforçar el bàndol més feble o a equilibrar la intervenció no desitjada d'altres països en el conflicte. Els grups d'amics són de gran utilitat en conflictes intraestats on no es donin reivindicacions territorials, però el mecanisme és menys útil en conflictes on es produeixen demandes d'autodeterminació perquè els governs rarament simpatitzen amb el que consideren moviments secessionistes.

Jo, per exemple, em vaig oposar a la constitució d'un grup d'amics durant les negociacions de Timor Oriental, perquè ens hauria costat trobar governs que no es mostressin favorables a la posició indonèsia en aquell punt. Va ser el 1999, quan el procés havia madurat, que vam conformar un grup d'amics, que vam batejar de "Grup Central", que englobava Austràlia, el Japó, Nova Zelanda, el Regne Unit i els Estats Units, i va tenir una funció inestimable durant els mesos previs i posteriors a la consulta popular.

En la selecció de les potències amigues integrants, hi ha diversos factors que convé tenir en compte, com ara les polítiques exercides pels governs en qüestió, la seva predisposició a subordinar-se a les directrius que marqui el secretari general, la personalitat de l'ambaixador destacat i dels principals funcionaris del Ministeri d'Afers Exteriors, etc. Cal recordar que darrere de les institucions hi ha són éssers humans i que el seu tarannà acaba exercint una gran influència en qualsevol d'aquests grups d'amics.

L'experiència m'ha ensenyat que tant els governs com els negociadors tenen la tendència innata a pressionar el més feble i acomodar el més fort. Evidentment, aquest enfocament facilita la possibilitat d'obtenir resultats ràpidament, tot i que no vol dir que siguin els correctes. El que fa més probable que un acord perduri és la convicció de tots dos bàndols que l'acord aconseguit representa el millor pacte que podien assolir en aquelles circumstàncies.

7. L'execució dels acords d'autonomia i autodeterminació

La millor manera d'aconseguir desplegar uns acords relatius a l'autonomia o l'autogovern d'un territori és per mitjà de disposicions constitucionals, com ara

clàusules blindades o, millor encara, un blindatge per dues vies. Al mateix temps, l'existència d'estructures democràtiques i de l'estat de dret al país pot contribuir en gran mesura a fer perdurables aquests acords.

La necessitat de crear institucions, de consolidar l'estat de dret i, concretament, de constituir un sistema judicial sòlid (que és l'aspecte més difícil de qualsevol procés de construcció institucional) és d'una importància vital. La convocatòria d'eleccions i la redacció de constitucions són condicions importants per establir-hi l'estat de dret que exigiran també la creació d'un sistema judicial independent i d'un cos policial professional. Després del temps transcorregut de govern democràtic, el sistema judicial continua sent la institució més feble del nou Estat espanyol. El mateix fenomen el podem observar a l'Amèrica Llatina i és un cas molt semblant al que trobem a l'Afganistan, on la reforma del sistema judicial s'ha demostrat extremament difícil d'assolir. Ajudar una entitat autònoma acabada de constituir a formar un cos policial responsable i a democratitzar i reformar l'exèrcit arreu de l'estat són elements cabdals per garantir uns resultats a llarg termini.

No cal dir que l'interès de països externs, sobretot si són veïns, en l'execució de la solució és una altra via per fomentar-ne el compliment. En especial, és aquest el cas quan els interessos d'aquest país estan motivats per factors permanents, com ara la geografia o lligams ètnics o religiosos.

La decisió sobtada de gener de 1999 del president indonesi Habibie de permetre que Timor Oriental s'independitzés si el seu poble així ho volia va venir precedida de vuit mesos de debats i consultes intenses sobre l'autonomia de Timor Oriental. En aquell moment, molts van lamentar que Habibie no hagués esperat a saber si era possible arribar a acords d'una autonomia tan àmplia. El projecte d'estatut d'autonomia àmplia que vam presentar els mediadors de l'ONU no va ser acceptada perquè Indonèsia no estava disposada a permetre que es revisés després d'un període de cinc anys, condició que els habitants de Timor Oriental consideraven fonamental. Teníem molt present el precedent de l'autonomia d'Eritrea acordada el 1952 per l'emperador d'Etiòpia, Haile Selassie, que ell mateix va revocar unilateralment el 1960, la qual cosa va donar peu a la guerra de trenta anys per la independència d'Eritrea. Amb la perspectiva, sembla probable que, per molt que s'hagués acordat la concessió d'un estat d'autonomia àmplia provisional, l'exèrcit indonesi l'hauria infringit igualment, com va passar amb l'acord del 4 de maig de 1999 per convocar un referèndum a Timor Oriental. Si bé els mesos posteriors a la signatura de l'acord entre Indonèsia i Portugal la comunitat internacional estava preparada per garantir-ne l'execució, no sembla gaire probable que hagués mostrat el mateix interès per assegurar que es revisaria el grau d'autonomia acordat al cap d'uns anys.

8. Verificació i arbitratge

La meua experiència personal s'ha centrat en la mediació o la resolució de conflictes més que no pas en la verificació, que és fonamental per garantir-ne la posada en pràctica. En aquest context, és vàlid plantejar-se si l'ONU hauria d'acceptar verificar acords que no ha negociat ella mateixa i que, pel motiu que sigui, són de difícil verificació. L'ONU hauria d'actuar amb cautela quan consent a verificar acords com els de 1992 a Angola, que no va negociar, però que són casos en què se li encomana garantir l'execució de l'acord sense els mitjans per fer-ho.

En qualsevol activitat de verificació hi ha dos punts importants que cal tenir en compte: els països responsables de la verificació, ja sigui directament o a través del Consell de Seguretat, tenen una tendència a voler una estratègia de sortida ràpida. Ha estat el cas de Bougainville, on alguns dels principals membres del Consell de Seguretat van exigir el tancament de la missió política de l'ONU. Per bé que no cal dir que la presència de l'ONU ni de cap altra institució no hauria de perpetuar-se mai en cap indret, el principal problema de les verificacions són les sortides prematures. A més a més de la dificultat que suposa mantenir l'interès dels governs per la qüestió un cop transcorregut un cert temps, un altre problema de pes és gestionar la tendència diplomàtica a caure en l'optimisme excessiu en el moment de decidir si les disposicions d'un acord de pau o polític efectivament s'han complert.

La implicació regional pot resultar d'ajut per garantir el desplegament d'un acord, com bé demostra el cas de Nova Caledònia. En virtut dels Acords de Matignon de 1988, es va programar un referèndum que s'havia de celebrar divuit anys després de la seva signatura. Els països que pertanyen al Fòrum d'Illes del Pacífic tenen un paper important a l'hora de garantir que França ho acabi complint.

Pot passar que durant força temps no sapiguem escatir si un acord de pau ha estat un èxit o un fracàs. En els conflictes d'autodeterminació, però, l'èxit és bastant evident quan el poble ha pogut exercir lliurement el seu dret a l'autodeterminació, com ha passat a Timor Oriental. Perquè, al capdavall, són els pobles que integren un país o els diversos països que intervenen en els acords de pau els que acabaran determinant si el procés ha sigut un èxit.

Moltes gràcies,

Dr. Francesc Vendrell i Vendrell,
Diplomàtic, advocat i alt funcionari de les Nacions Unides

4

**DISCURS DEL
DR. JOSEP MARIA GARRELL,
rector magnífic de la
Universitat Ramon Llull**

Introducció

Els que em coneixen saben que penso que el parlament de cloenda de l'acte d'investidura d'un doctorat *honoris causa*, ha de ser això i només això, unes breus paraules de cloenda de felicitació i d'agraïment. No obstant, és del tot impossible fer-ho sense repetir algunes de les coses i de les idees que s'han dit i s'han escrit prèviament, simplement per posar-les de manifest. De fet és del tot impossible no destacar algunes coses, i més quan la persona a la qual avui homenatgem ens ha privilegiat amb una lliçó que, al cap i a la fi, parla de relacions humanes. D'aquestes relacions humanes que hi ha al darrera dels grans conflictes entre pobles, entre territoris i entre societats; però que -salvant totes les distàncies que impliquen el factor d'escala- estan al darrera dels grans i dels petits conflictes del nostre dia a dia, sigui en l'entorn personal, professional, veïnal o associatiu. El Dr. Vendrell ens n'ha parlat a través d'exemples, a través d'experiències viscudes o conegudes; però els casos concrets que ens ha explicat no poden amagar el saber, jo diria la saviesa, d'una persona que ha dedicat tota la seva vida a la mediació i a la resolució de conflictes a escala nacional i internacional.

Sobre el doctorat *honoris causa*

Abans de res, però, permetin-me emfatitzar que un acte com aquest escenifica una litúrgia molt antiga en què la universitat, però també el guardonat, "donen quelcom a l'altre". La universitat fa un reconeixement, i el guardonat l'accepta incorporant-se, a títol d'honor, al seu claustre. És a dir, aquesta distinció honora tant l'homenatjat com la institució, de manera recíproca. Així s'entén des dels seus orígens, i així l'entendem avui en dia.

Un doctorat *honoris causa*, o *ad honorem*, i segons les nostres pròpies Normes d'Organització i Funcionament, és atribuïble a persones per raó dels seus rellevants mèrits acadèmics o científics, o pel seu compromís i responsabilitat social o ètica, o per la seva trajectòria cívica i aportació en l'àmbit social, cultural, polític o econòmic, entre d'altres raons. I és evident que, la persona de Francesc Vendrell reuneix amb escreix prou mèrits per ser mereixedor d'aquesta distinció. El Dr. Carbonell en la seva *laudatio* el qualificava de "català universal" i explicava que "Francesc Vendrell no arriba ara al cim d'una carrera plena de reconeixements arreu del món, sinó que ja fa molts anys que s'hi troba". És doncs, per a aquesta Universitat, per a la Facultat i per a tot el seu claustre del professorat, un honor que el Dr. Vendrell hagi acceptat aquesta distinció, i que s'incorpori a aquest claustre. Li hem de donar les gràcies a l'hora que l'hem de felicitar.

La Facultat i la seva trajectòria

Aquest és el segon doctorat *honoris causa* que la Universitat atorga a proposta de la Facultat de Comunicació i Relacions Internacionals Blanquerna. Una Facultat de la qual estem celebrant els seus primers 20 anys d'història. I si bé el primer doctor *honoris causa* a proposta de la Facultat, atorgat ara fa exactament 10 anys, va ser a un gegant del periodisme –el ja malauradament traspasat Dr. Ryszard Kapuściński-; ara la Facultat ens ha proposat una altra personalitat gegantina, en aquest cas en l'àmbit de les relacions internacionals. Probablement no és una casualitat que aquestes dues propostes s'arrelin en les dues banderes que la Facultat té en el seu nom: la "comunicació" i les "relacions internacionals".

La trajectòria de la nostra Facultat pel que fa al complex món de la comunicació és ja llarga i més que consolidada. Han estat moltes les promocions de graduats d'aquesta casa que han anat transformant el periodisme, i ho han fet des d'un exercici rigorós i compromès. La contribució d'aquesta Facultat a la Universitat Ramon Llull en concret, i a l'educació superior en general, s'ha caracteritzat per la qualitat i la innovació de la seva docència. S'ha caracteritzat també per estar sempre a la frontera d'un món canviant, sense oblidar mai ni la recerca –com a motor del coneixement i font de constant innovació-, ni l'ocupabilitat dels nostres estudiants. La Facultat, i ja des dels seus orígens, ha sabut transformar-se constantment, i ha estat implícitament i explícita artífex de la transformació de l'educació superior en comunicació. Un àmbit

en el qual s'ha sabut incorporar el més pur estil acadèmic sense renunciar, en cap moment, al component professionalitzador. I tot això, és a dir, aquest delicat equilibri de frontera entre docència i recerca, entre contingut acadèmic i professionalitzador, la Facultat no només ho està fent en l'àmbit en el que s'endinsen les seves arrels, la Comunicació, sinó que també ho està fent en els estudis de Relacions Internacionals. Un àmbit on, com saben, la Facultat va ser pionera oferint el primer grau en relacions internacionals a Catalunya, i el primer de l'Estat que s'oferia en anglès i en una llengua cooficial. Aquest és el nostre gran repte, un repte que la Facultat comparteix amb la resta de la Universitat, i del qual tots som participants.

Una diplomàcia eficaç i humanitzadora

Aquesta segona proposta de doctorat *honoris causa* de la Facultat, ens projecta en aquest nou repte, el repte de les relacions internacionals i de la política exterior. I ho fa escollint una persona que, com Kapuściński a la Comunicació, és un referent en el seu àmbit de coneixement. De fet, i això és indèstriable del que avui celebrem, la Facultat proposa el Dr. Vendrell com un model a observar i a seguir. Un model de com s'han d'entendre i exercir les relacions internacionals i la política exterior.

El degà, durant la seva *laudatio*, ens deia que el Dr. Vendrell "representa, de veritat, sense artifici i sense que hàgim de recórrer a la hipèrbole, la vocació d'un tarannà secular que posa en primer terme les virtuts associades a la contenció i a la sobrietat, la recerca de l'acord i l'entesa, valor primordial de les relacions entre els éssers humans i les seves organitzacions". És, doncs, una manera d'entendre el que han de ser les relacions internacionals i la diplomàcia. Representa, insisteixo, un model a seguir.

El Dr. Vendrell ens dona clares indicacions de com ell entén, i de com ha exercit, les relacions internacionals, la mediació i la negociació en els conflictes. Ens parla de buscar "les finestres d'oportunitat", "d'actuar amb humilitat"; ens parla també de la importància de la mediació ben entesa, de la negociació com a component inherent de la seva feina, de l'assessorament i, sobretot, dels "bons oficis". Terme, el de "bons oficis", que és ambigu però alhora molt clarificador del que ha de tenir un bon diplomàtic. Un estil de treballar que, com deia el padrí, és planer però també rigorós i efectiu. La diplomàcia del Dr. Vendrell reconeix els avantatges que en tota negociació representen "els

premis" i "els càstigs", però declara que cal "evitar pactar un mal acord". De fet emfatitza que, tal i com ell entén la funció d'un mediador, "no té perquè passar per (trobar) una solució a mig camí que suposi un equilibri entre les exigències de tots dos bàndols. L'objectiu és pactar una resolució que sigui justa, perquè és l'única solució que perdurarà". I afegeix "la regla d'or hauria de ser que val més no arribar a cap solució que pactar-ne una de dolenta o d'injusta."

El Dr. Vendrell no oblida pas la virtut de la prudència en tot el seu ofici quan adverteix que: "És important escoltar les parts, conèixer les seves explicacions dels fets i familiaritzar-se amb la història del conflicte sense refiar-se de la versió dels esdeveniments que doni cap dels bàndols, perquè acostumen a ser incompletes, incorrectes o interessades."

Llegint i escoltant el Dr. Vendrell no puc deixar de pensar com d'amarada està la seva manera de fer dels valors de l'humanisme cristià que inspiren aquesta Universitat. La humilitat, el respecte cap a les parts, el diàleg, la recerca de la justícia i un llarg etcètera de característiques que el Dr. Vendrell avui ens ha enumerat en referir-se a la diplomàcia són, sense cap mena de dubte, una manera -també- d'entendre les relacions humanes i, sobretot, la manera com nosaltres les volem ensenyar.

Cloenda i agraïment

Abans d'acabar, i per tot l'anterior, deixin-me que un cop més agraeixi molt sincerament al Dr. Vendrell la seva amabilitat i generositat acceptant aquest reconeixement; i així doncs per voler ser membre, i amb tots els honors, del claustre de professors i professores d'aquesta Universitat. També vull agrair i felicitar a la Facultat per la seva iniciativa. Un agraïment i una felicitació que podria personalitzar en la figura del seu degà, però que vull estendre a tota la comunitat que construeix, dia rere dia, aquesta Facultat.

Moltes gràcies i moltes felicitats!

Dr. Josep Maria Garrell i Guiu
Rector
Universitat Ramon Llull

